

В. Л. Погрібна, доктор соціологічних наук, доцент

ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА ТА ЕТИКА ПРАВООХОРОНЦІВ ЯК ВАРІАТИВНІ ЕЛЕМЕНТИ ФЕНОМЕНУ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

Соціальні інваріанти феномену професіоналізму правоохоронця (сукупність професійно-особистісних характеристик) визначають необхідні і достатні суб'єктивні умови його становлення, тобто створюють «каркас» – підсистему професіоналізму діяльності та професіоналізму особистості, а варіативні елементи (професійна культура та етика) наповнюють цей «каркас» діяльнісним компонентом, характеризують механізм формування і функціонування підсистеми нормативності діяльності і поведінки професіонала.

Професійна культура правоохоронця може розглядатися як ступінь оволодіння працівником знаннями, способами та методами службової діяльності і використання їх на практиці відповідно з рівнем розвитку власної мікрокультури. Рівень його професіоналізму визначається по суті рівнем зрілості професійної культури.

Другим варіативним елементом структури феномену професіоналізму є професійна етика. Як свідчать численні соціологічні дослідження, додержання законності і службової дисципліни визначається не стільки вимогливістю керівників, скільки моральними настановами правоохоронців. У багатьох випадках ці настанови справляють на ефективність службової діяльності більший вплив, ніж професійна компетентність. Тому моральність правоохоронця визначає його готовність до вирішення службових завдань, бажання їх виконувати, формує почуття відповідальності за їх виконання з найбільшим результатом. Саме такий зміст вкладається в поняття професійної етики правоохоронної діяльності.

Недооцінювання цих чинників породжується досить поширеною думкою, згідно з якою службова діяльність правоохоронця суворо регламентується законами, підзаконними актами, статутними положеннями, інструкціями тощо, що при належному рівні керівництва кожний працівник успішно виконуватиме свої професійні обов'язки. Ця думка є хибною за низкою причин.

По-перше, правоохоронні органи, як і все сучасне суспільство, перебувають в умовах постійних змін, до того ж така динаміка має дуже інтенсивний, часом навіть непередбачуваний характер. Через це адміністративно-правові документи і накази можуть характеризувати діяльність правоохоронних органів лише в найбільш загальних рисах. Їх інтерпретацію стосовно кожної конкретної ситуації часто визначає сам виконавець відповідно з особистими моральними настановами. По-друге, всі документи службово-правового характеру не містять чітко визначених рішень для будь-якої ситуації, а лише окреслюють рамки, в яких ці рішення повинні бути ухвалені. Вирішення же поставленого завдання залежно від ціннісно-морального стану може здійснюватися з використанням як формально-бюрократичного, так і творчого підходу – рішення ухвалює сам

працівник. По-третє, функціональні обов'язки можна виконувати по-різному: в мінімально допустимому обсязі або з максимальною віддачею, перетворюючи інтереси служби на головний зміст свого життя. Це моральний вибір правоохоронця. По-четверте, у діяльності кожного працівника органів внутрішніх справ часто виникають ситуації, коли він вимушений діяти відповідно зі своїм власним моральним розумінням добра і зла, справедливості, честі. При цьому єдиним судією вірності дій виступає моральність правоохоронця.

Унаслідок означених причин до правоохоронця-професіонала висувається низка специфічних моральних вимог. Частково вони містяться в службових нормативних документах, таких як Кодекс честі, Присяга, а частково складаються в процесі накопичення службового досвіду, традицій; визначаються морально-психологічним кліматом колективу. В узагальненому вигляді моральні вимоги до правоохоронця включають:

- ставлення до людини як до найвищої цінності, повагу і захист прав, свобод і людської гідності згідно з міжнародними і вітчизняними правовими нормами і загальнолюдськими принципами моралі;

- глибоке розуміння соціальної значущості своєї ролі в суспільстві, відповідальності перед державою, бо саме від правоохоронних органів у вирішальному ступені залежать громадська безпека, охорона життя, здоров'я, правова захищеність великих мас людей;

- розумне та гуманне використання прав, наданих законом правоохоронцеві, відповідно до принципів соціальної справедливості, громадянського, службового та морального обов'язку;

- принциповість, мужність, безкомпромісність, самовідданість у боротьбі зі злочинністю, об'єктивність та неупередженість в ухваленні рішень;

- бездоганність особистої поведінки на службі і у побуті, чесність, непідкупність, турбота про професійну честь, громадську репутацію правоохоронця;

- свідому дисципліну, ретельність та ініціативу, професійну солідарність, взаємодопомогу, підтримку, сміливість і морально-психологічну готовність до дій у складних ситуаціях, здатність до розумного ризику в екстремальних умовах;

- постійне вдосконалення професійної майстерності, знань і навичок у галузі службової етики, етикету, такту, підвищення загальної культури, розширення інтелектуального кругозору, творче засвоєння необхідного в професійній діяльності вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Таким чином, проблема професіоналізму тих, хто стоїть на захисті прав і свобод громадян, від яких часто залежить майбутня доля людини, не є суто відомчою. Суспільство ставить до них найвищі вимоги, їх праця має великий суспільний резонанс, увага до неї прикута завжди. І, мабуть, те, що сьогодні нам доводиться чути не тільки слова подяки на адресу правоохоронців, свідчить про необхідність великої та копіткої праці і науковців, і самих працівників з розбудови такої системи підготовки фахівців, яка забезпечувала б формування та ефективне функціонування високопрофесійного кадрового корпусу.